

Georges Despaux

1906-1969

(Compiègne 64.270 - Auschwitz 185.445 – Buchenwald 53.547)

Laatst gekende foto van Georges Despaux (aankomst in Buchenwald, mei 1944)

*Ik denk dat ik binnenkort ga creperen. Ik zal niet in de hemel
geraken, want die is gemaakt voor de weldenkenden die aan
verstopping lijden, en ik heb steeds tegendraads gedacht.*

Georges Despaux, 29.11.1967

(Uit een brief aan zijn Belgische vriend uit Buchenwald, Henri Vanmolkot)

Geachte heer Despaux,

Beste Georges,

*Ik herinner me je nauwelijks. Laat dit werk, dat me steeds meer
besluit, onderdeel worden van de Annalen die ooit – en veel beter
- je geschiedenis zullen vertellen, zoals je vriend Germain-
Lucigny in februari 1945 schreef in Buchenwald, waar jullie
samen met papa verbleven, in omstandigheden die wij, arme
verwende kinderen van de 21ste eeuw, nooit zullen kunnen
begrijpen.*

*Ik wens je de toekomst toe waar je zo naar verlangd hebt, maar
nooit vond. Een toekomst op papier en in de hoofden en harten
van al wie dit leest.*

Er is een betere eeuw aangebroken voor jou.

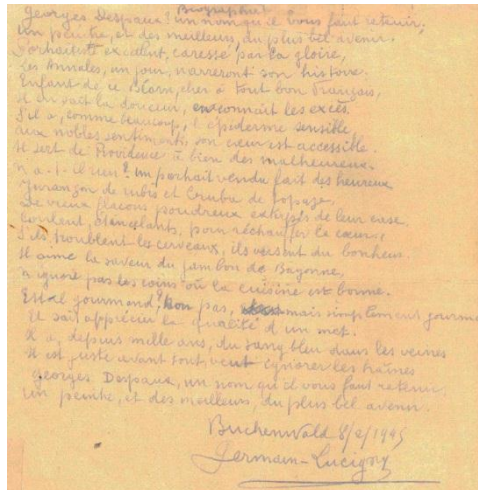
En voor ons?

Rik Vanmolkot, jr.

Biographie

door Germain-Lucigny (alias Maurice Dubois, B)

geschreven in Buchenwald op 8 februari 1945

Poème original

*Georges Despaux? Un nom qu'il vous faut retenir;
Un peintre, et des meilleurs, du plus bel avenir.
Portraitiste excellent, caressé par la gloire,
Les Annales, un jour, narreront son histoire.
Enfant de ce Béarn, cher à tout bon Français,
Il en sait la douceur, en connaît les excès.
S'il a, comme beaucoup, l'épiderme sensible
Aux nobles sentiments, son coeur est accessible.
Il sert de providence à bien des malheureux.
N'a-t-il rien? Un portrait vendu fait des heureux
Jurançon de rubis et Crubu de popuze.
De vieux flacons poudreux extorqués de leur case,
Coulent, étincelants, pour réchauffer le coeur.
S'ils troublent les cerveaux, ils versent du bonheur.
Il aime la saveur du jambon de Bayonne,
N'ignore pas les coins où la cuisine est bonne.
Est-il gourmand? Non pas, mais simplement gourmet
Il sait apprécier la qualité d'un mets.
Il a, depuis mille ans, du sang bleu dans les veines
Il est juste avant tout, veut ignorer les haines.
Georges Despaux, un nom qu'il vous faut retenir,
Un peintre, et des meilleurs, du plus bel avenir.*

Georges Despaux (1906-1969) was een Frans politiek gevangene. Hij werd aangehouden in Bayonne op 1 februari 1944, en verblijft 3 maanden in het opvangkamp van Compiègne/Royallieu (februari-april 1944). Van daaruit wordt hij naar Auschwitz en later naar Buchenwald gedeporteerd waar hij in het kleine kamp zal verblijven tot aan de bevrijding op 11 april 1945.

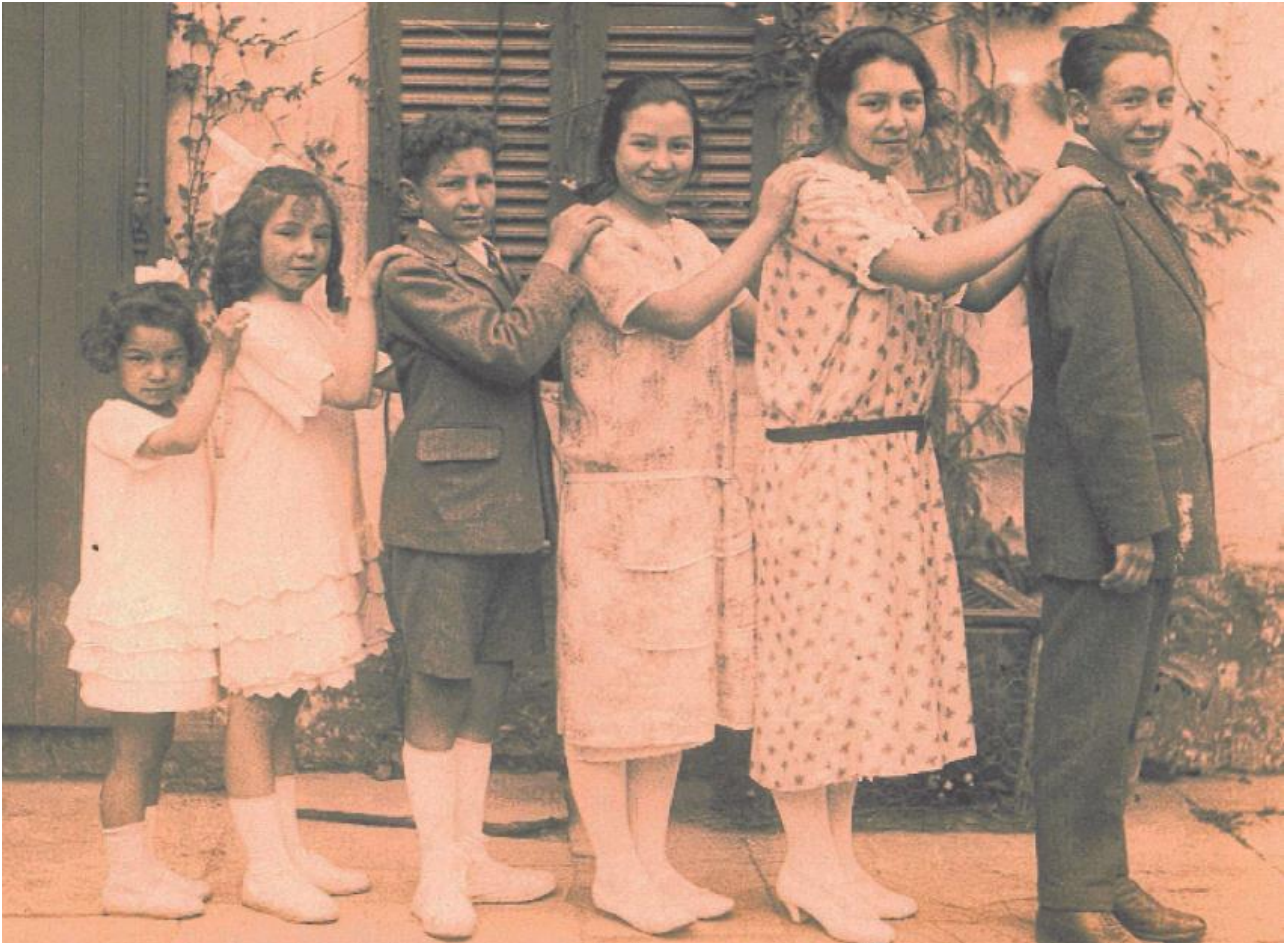
In Buchenwald slaagt hij erin portretten van zijn kameraden en scènes uit het kamp te tekenen. Deze tentoonstelling toont er een selectie van, vooral tekeningen waarvan referenties werden teruggevonden.

Enkele jaren na de oorlog verlaat hij vrouw en kinderen, en zal hen nooit meer terugzien. Hij leeft hier en daar, als bohémien, als kunstenaar.

Hij blijft contact houden met de Belg Henri Vanmolkot (1921-1969), zijn medegevangene uit Buchenwald die hij als zijn enige vriend in de wereld beschouwde, en bezoekt hem af en toe. Hij schenkt hem 180 tekeningen die hij in Buchenwald maakte. De zoon van dokter Vanmolkot deed de laatste jaren onderzoek over de tekeningen en heeft zijn leven deels kunnen terug samenstellen.

Deze tentoonstelling is het resultaat van dat onderzoek. Ze is ook een eerbetoon aan de vriendschap tussen twee mannen die erg van elkaar verschilden, maar diep verbonden waren door wat ze samen meegemaakt hadden in Buchenwald, maar waarover ze bijna nooit spraken.

1906 - april 1945

Georges (rechts) met zijn broer en zussen

Georges Despaux werd op 3 oktober 1906 als oudste van een gezin van zes geboren in Salies de Béarn, grenzend aan Frans Baskenland. Op driejarige leeftijd kreeg hij polio, zoals nogal wat kinderen toen, waardoor hij zijn leven lang moeilijk kon stappen: hij had een klompvoet en een zware schoen. Die handicap zal zijn verdere leven bepalen. In Buchenwald moest hij daarom geen zware arbeid verrichten, maar kwam hij terecht in het kleine kamp, waar vele zieken en invaliden verbleven.

Hij was een briljante leerling, maar werd niet toegelaten tot de Ecole Normale vanwege zijn handicap. Hij studeerde aan de tuinbouwschool van Versailles en werd zelfs gevraagd om eerste tuinmeester te worden aan het Joegoslavische hof. Andere voorstellen kwamen uit Spanje en Indo-China. Maar hij ging er niet op in. Voor hem waren grotere zaken weggelegd, hij zou het wel op eigen kracht maken...

Na zijn opleiding in Versailles keerde hij terug naar Salies de Béarn, om in het tuinbouwbedrijf van zijn vader te werken, maar het familiebedrijf ging bijna bankroet door zijn toedoen. Zijn jongere broer kon het daarna gelukkig in rustiger vaarwateren leiden.

Niemand weet goed wat hij daarna deed, in de jaren '30 tot aan het uitbreken van de oorlog. Wel is geweten dat hij in een fotozaak werkte in Bayonne in 1939. In die jaren trouwde hij. Hij werd vader van vijf kinderen, geboren zowel voor, tijdens als vlak na zijn deportatie. Tot nog toe kent niemand de exacte reden van zijn aanhouding op 1 februari 1944, toen hij in Bayonne woonde.

de Compiègne/Royallieu ...

*Coll. Musée de la Résistance nationale - Champigny
- foto : D.R.*

In Compiègne ten noorden van Parijs werd hij opgesloten in het kamp Royallieu. Op 27 april 1944 vertrok een transport richting Auschwitz, een zeer ongewone bestemming vanuit Royallieu. Dat transport zal de geschiedenis ingaan als 'le convoi des tatoués'. Een

hallucinante reis van vier dagen en drie nachten voor de 1.700 gevangenen die niet wisten waarheen de tocht hen zou brengen. De wagons waren voorzien voor acht paarden of veertig mensen; de gevangenen zaten er met 100 à 120 per wagon. De jongste onder hen was nog geen 16, de oudste 71. Sommige gevangenen kwamen vanuit Bayonne, zoals Georges Despaux, toen 37. Zestig mensen kwamen om tijdens de reis.

... via Auschwitz/Birkenau ...

Op 30 april werden ze op een kade te midden van velden uitgeladen. Ze waren in Oświęcim, Auschwitz in het Duits. Daar verbleven ze een à twee dagen in paardenstallen in afwachting van een tatoeage op de linkervoorarm (Despaux kreeg nummer 185445), achthonderd mensen per stal. Ze konden niet liggen, nauwelijks bewegen, hadden geen britsen of dekens. Daarna volgde het scheren, de douche, het desinfectiebad en de verdeling van gestreepte pakken. Enkele dagen later verhuisden ze naar de divisie 'zigeunerfamilies'... Op 12 mei werden ze plots verzameld en in collones naar een andere kade gebracht. Met wagons van vijftig vertrok de trein terug in westelijke richting, naar Buchenwald zo bleek. Zowat honderd nieuwe gevangenen vervoegden hen; 93 bleven achter in Auschwitz, ziek of dood, 77 'intransportables' bleven in Auschwitz tot aan de bevrijding (twee wisten te ontsnappen, 26 kwamen om, 18 verdwenen spoorloos, 11 werden na de bevrijding gerepatriëerd, de 20 overigen eindigen in Buchenwald, Bergen-Belsen, Gross-Rosen en Sachsenhausen).

Typische barak in Auschwitz

... naar Buchenwald

Het concentratiekamp Buchenwald werd op de Ettersberg bij Weimar in Thüringen opgericht in 1937. In eerste instantie was het bestemd voor politieke tegenstanders van het nationaal-socialisme, meervoudig veroordeelde criminelen, 'asocialen', Joden, Jehova's getuigen en homoseksuelen. Vanaf het begin van de Tweede Wereldoorlog werden er steeds meer mensen van andere landen opgesloten.

De kamppoort

Bij de bevrijding kwam 95% van de gevangenen niet uit Duitsland. Na 1943 werden de gevangenen van Buchenwald (en van de in totaal 136 bijkampen) op een meedogenloze manier uitgebuit in de oorlogsindustrie. Vanaf 1944 gold dat ook voor vrouwen. Hoewel Buchenwald geen kamp was waar planmatig volkerenmoord plaatsvond, werden er op grote schaal gevangenen gedood.

Daarnaast werden vele gevangenen het slachtoffer van medische proeven en van willekeur van het SS-personeel. Door gedetineerden voor de vernietigingskampen te selecteren maakte Buchenwald ook deel uit van het vernietigingsapparaat van het nationaal-socialisme. Begin 1945 werd het kamp het eindstation voor transporten uit de opgeheven kampen Auschwitz en Gross-Rosen. Het kleine kamp van Buchenwald (zie verder) werd een 'place of dying'.

Vlak voor de bevrijding probeerde de SS het kamp te ontruimen en werden 28.000 gevangenen hals over kop geëvacueerd. Voor velen betekende dat een gewisse dood. Ongeveer 21.000 gevangenen – onder wie 900 kinderen en jongeren – bleven achter in het kamp. Op 11 april bereikten eenheden van het Amerikaanse leger de Ettersberg. De SS vluchtte. Gedetineerden, leden van het geheime verzet in het kamp, openden de poort. In totaal telde Buchenwald meer dan een kwart miljoen gevangenen, van wie er meer dan een vijfde de dood vonden.

Buchenwald leek de 'tatoués' op het eerste zicht beter: een goed onderhouden gazon buiten het kamp, bloembakken aan de kwartieren van de SS, dieren (er was een kleine zoo in Buchenwald, buiten het eigenlijke kamp), geen onmiddellijke confrontatie met crematieovens... Maar al vlug

Barak in het kleine kamp

kwamen de slagen, het roepen, de dreigende honden enz. Ook radioscopie en vaccinatie vermits de nazi's epidemieën wilden vermijden (waar ze ook zelf slachtoffer zouden van kunnen worden). Ze kregen allen de rode driehoek van

politiek gevangene en een nieuw nummer om op hun kleren te naaien. Despaux kreeg er nummer 53547. Ze werden in het kleine kamp ondergebracht.

Le petit camp: 'condition inhumaine'

The image shows a document titled 'Inhaltsverzeichnis' (Inventory List) for a prisoner's belongings. The prisoner's name is 'Despaux' and the inmate number is '53547'. The list includes items such as a hat, shoes, socks, and a blanket. A large diagonal stamp across the document reads 'Durch Heindeinwirkung vernichtet' (Destroyed by enemy action). At the bottom, there is a section for 'Abzusenden an:' (To be sent to:) and a box for 'I.T.S. FOTO No. 812'.

Inhaltsverzeichnis	
des Koffers Paketes von	Häftlings-Nr. 53547
1 Hut	Paar Socken 3 Hemden
1 Mütze	Kragen
1 Schuhe	Binder
1 Stiefel	Schal
1 Rock	Paar Handschuhe
1 Hose	Sommer-
1 Weste	Wintermantel
1 Pullover	Aktentasche
1 Hemden	Rucksack
1 Unterhosen	

Die Richtigkeit obiger Eintragungen bestätige ich hiermit an:
Konzentrationslager Buchenwald (Unterschrift) Nr.

Abzusenden an:

KL/54/4.43 500 000 I.T.S. FOTO No. 812

Fiche met de bezittingen van Georges Despaux bij aankomst in Buchenwald. Durch...: vernietigd door actie van de vijand (waarschijnlijk door de bombardementen van de geallieerden op de nabijgelegen wapenfabrieken op 24 augustus 1944).

In 1945 telde het kleine kamp 18 grote barakken waarin gevangenen in mensonwaardige omstandigheden verbleven. Daarnaast was er ook een tentenkamp waar de toestand nog schrijnender was. Bij de tekeningen in deze publicatie worden soms nummers van barakken uit het Kleine Kamp vermeld.

Het waren vensterloze barakken, gebouwd met onderdelen van paardenstallen, zonder sanitair. Ze waren veel primitiever dan de blokken van het Grote Kamp. Er waren quarantainebarakken waar gevangenen in afzondering bleven uit vrees voor besmetting (nrs. 58, 59, 62 en 63), het Kleines Revier met de ziekenbarakken (nrs 53, 54 en 61), de zgn. 'Boulevard des invalides' waar invaliden, zwakken en de 'transportreserve' verbleven (nrs. 55, 56 en 60), een kinder- en zwakkenbarak (66) en de overige 'gewone' barakken nrs 51, 52, 57, 64, 65 en 67.

Baraque 55

Tekening van Georges Despaux, gemaakt in Buchenwald in 1945: portret van zijn Belgische vriend Henri Vanmolkot, toen 23 jaar oud.

Despaux verbleef oorspronkelijk in barak 57, grenzend aan het quarantainegebied. Op 22 mei 1944 werden op twee uur tijd duizend gevangenen - waaronder Despaux - onderzocht. Hij belandde in de categorie 'nur für Lagerarbeit' (enkel geschikt voor werk in het kamp), waarschijnlijk vanwege zijn handicap. Op 17 augustus was er een onderzoek in barak 57. Waarschijnlijk verhuisde Despaux toen naar invaliden/zwakkenbarak 55, waar hij samen met de jonge Belgische student geneeskunde Vanmolkot (1921-1969) verbleef tot de bevrijding en waar de meeste gevangenen verbleven die hij portretteerde. In barak 55 zaten uiteindelijk tot 1.350 gevangenen...

In Salies de Béarn vertelt men dat Georges Despaux het leven van Vanmolkot heeft gered. Er was een soort gevecht bij de bedeling van pakketten (via het Rode Kruis) die op een tafel lagen. De gevangenen konden niet wachten om die te openen, maar er waren bewakers in de buurt. Georges Despaux had een zesde zintuig en wierp zich op Vanmolkot, net voor er geschoten werd. Velen kwamen om.

Zijn schoonbroer vertelt dat Despaux in Buchenwald een medegevangene uit Salies zag, opgehangen aan zijn kin aan een vleeshaak, ook dat hij er van keien of stukken hout met weinig alaam een buste van een Duits soldaat of officier maakte en dat ruilde voor een homp brood of een aardappel... die hij deelde met medegevangenen

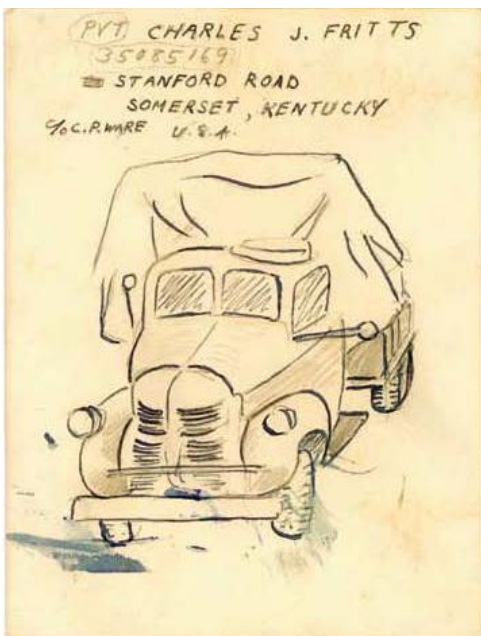
Libération

Despaux werd in tegenstelling tot het merendeel van de gevangenen die in de dagen voor de bevrijding nog in het kamp verbleven (waaronder 18.000 in het kleine kamp), niet op dodenmars gestuurd (zowat de helft van het Kleine Kamp werd ook op dodenmars gestuurd, tussen 7 en 10 april). Op de dag van de bevrijding, 11 april 1945, zaten er nog zowat 21.000 gevangenen in het kamp, waarvan zowat 9.000 personen in het Kleine Kamp, voornamelijk zieken en stervenden.

Deze foto van de bevrijding van Buchenwald, gemaakt door Margaret Bourke-White, werd in april 1945 overal in de wereld afgedrukt. Ze werd eigenlijk enkele dagen na de bevrijding genomen in het kleine kamp dat nog steeds afgesloten was, uit vrees voor epidemies.

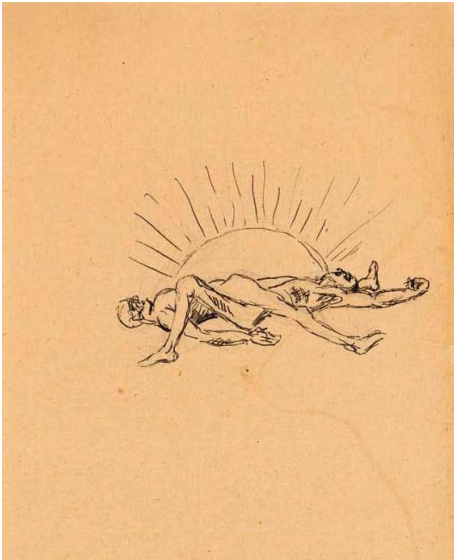
Twee Amerikaanse observatoren beschreven de toestand in het kleine kamp:

Tekening van Georges Despaux: een vrachtwagen van het Amerikaans leger. Gemaakt onmiddellijk na de bevrijding, met het adres van een Amerikaans soldaat.

"De grootste schok in het kamp was het kleine kamp, een deel dat nog niet bevrijd werd. Een wandeling erdoor is een nachtmerrie. Het waterdistributiesysteem werkte niet meer en de SS'ers hadden alle voorraad meegenomen bij hun vertrek. De latrines liepen over, het ongedierte tierde er welig, het hele gebied zakte diep in de vuiligheid. In de eerste dagen na de bevrijding stierven er nog 100 mensen per dag. Op 20 april nog 35... Uit voorzorg voor een nieuwe tyfusepidemie bleef het kleine kamp afgesloten. Op 15 april werden de zieken overgebracht naar het grote kamp. Op 17 april liet het administratief comité weten dat sommigen in het kleine kamp twee dagen geen eten gekregen hadden.'

Tekenen in Buchenwald

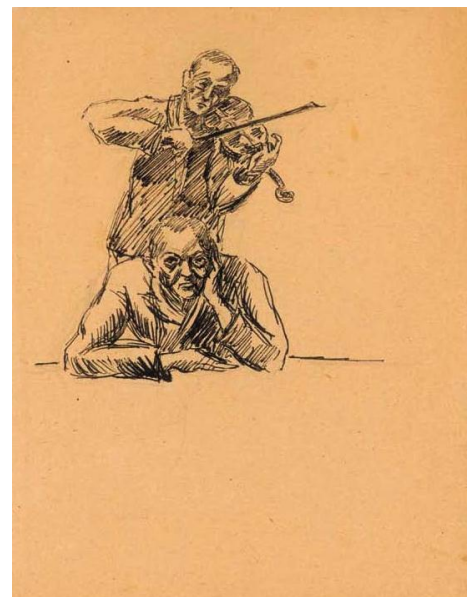
Tekening van Georges Despaux, gemaakt in Buchenwald

In 1999 organiseerde de Gedenkplaats Buchenwald 'Leben-Terror-Geist', een tentoonstelling over 73 kunstenaars en intellectuelen die in Buchenwald verbleven tussen 1937 en 1945. Dat gebeurde ter gelegenheid van Weimar 1999, culturele hoofdstad van Europa. Sindsdien zijn er zeer vele kunstwerken aan de oppervlakte gekomen.

Een dertigtal tekenaars hebben in Buchenwald clandestien kunnen werken. Het gaat om honderden tekeningen die niet dikwijls te zien zijn.

Van de 180 tekeningen die Despaux maakte in Buchenwald zijn er ongeveer 100 portretten en 80 scènes uit het kamp: 6 Belgen, 16 Fransen waarvan 3 deel uitmaakten van hetzelfde transport uit Compiègne via Auschwitz als Despaux. Onderzoek leverde de nationaliteit van ongeveer 30 andere geportretteerde gevangenen op.

Na de oorlog heeft Despaux sommige tekeningen afgewerkt met Chinese inkt. Enkele tekeningen werden waarschijnlijk in opdracht gemaakt, zoals een tekening met de naam van het kamp. Enkele scènes (met blauwe inkt) ontstonden vlak na de bevrijding, op de terugweg.

Tekening van Georges Despaux, gemaakt in Buchenwald. De violist is heel waarschijnlijk Maurice Hewitt (F).

Na de oorlog (1945-1969): kunstenaar, bohémien, manusje van alles

Er is niet veel teruggevonden over Georges Despaux uit de jaren 40 en 50 na de oorlog.

Hij verhuisde na zijn terugkeer uit de kampen met zijn familie naar Sauzet (in de Lot) waar hij bij een medegevangene uit Buchenwald aan de slag ging. Daar ontwierp hij materiaal en machines om de zware keien die overal op de akkers liggen, stuk te krijgen. In de jaren 50 verliet hij zijn vrouw en vijf kinderen, het begin van een leven als kunstenaar, zwerver, bohémien.

Hij zou meegewerkt hebben aan de aanleg van de tuinen van de Basiliek van Lourdes en vertrok ook naar Latijns-Amerika om er te werken bij een Belgische medegevangene uit Buchenwald die daar landbouwmachines maakte.

Hij woonde en werkte in de jaren 60 ook in de buurt van Salies: in Ramous en in Sauveterre-de-Béarn, en in Athos, waar hij een oude molen restaureerde. Hij werkte ook in Rouen, waar hij terrassen aanlegde en voor de posterijen werkte: grachten graven voor kabels... zwaar werk voor iemand met een handicap.

In zijn geboortestreek was hij ook een tijdje tewerkgesteld bij zijn vriend Henri Duteil, waar hij een zgn. revolutionair en zeer zuinig verwarmingssysteem ontwierp, waarvoor hij een brevet wou aanvragen. Uit een brief aan zijn jongste zus weten we dat hij daar in geslaagd is, maar het systeem zelf heeft nooit goed gewerkt.

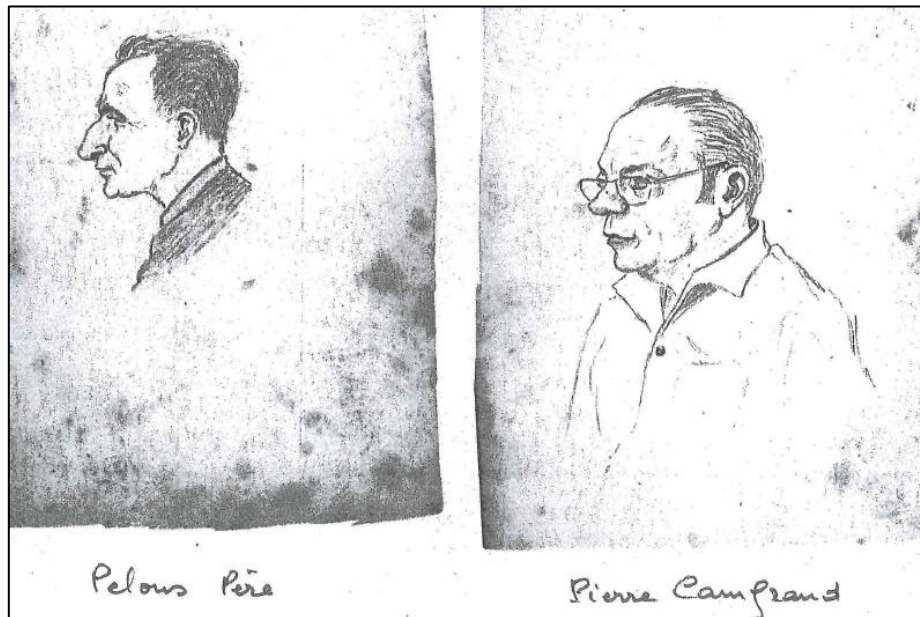
Na de oorlog schilderde Georges Despaux veel aquarellen, zoals deze.

Maar bovenal had Georges Despaux een kunstenaarsziel. Hij tekende, schilderde, beeldhouwde en verbleef veel in Biarritz, Saint-Jean de Luz en omgeving, waar hij vooral oude huizen en havenzichten maakte.

Hij was ook was een echte 'amuseur, bon causeur, beau parleur', speelde mandoline, gitaar en ocarina, was verteller, dichter, karikaturist, ontwierp kledjes voor de poppen van zijn nichtjes en was een begenadigd kaartspeler en goochelaar...

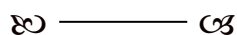
In Salies werkte hij ook bij een kennis-pottenbakster. Uit die tijd stamt zijn bas-reliëf van het bezoek van Jeanne d'Albret (moeder van koning Henri IV) aan Salies: het is nog steeds te bezichtigen op de gevel van een huis in het centrum van Salies. Hij noemt het in een van zijn brieven aan Vanmolkot cynisch:

"C'est l'art pour l'art et non pour le lard, le régime jockey qui me permettrait de courir le derby d'Epsom si je ne craignais d'y perdre encore quelque patte..."

Hij verdiende ook wat met het tekenen van portretten in de café's

Hij kwam en ging zoals het hem uitkwam.

Jean, Léon, Maurice, en Henri

Er werden vier referenties teruggevonden die Despaux linken aan andere medegevangenen uit Buchenwald: de Fransman Jean Puissant, de Belgen Léon Leloir, Maurice Dubois en Henri Vanmolkot.

Jean Puissant (F)

Jean Puissant werd geboren op 9 november 1908 in Tonnere. Hij was leraar. Hij kreeg nummer 44725 in Buchenwald, waar hij aankwam op 29 januari 1944 en verbleef tot de bevrijding, ook in het kleine kamp en op het eind in dezelfde barak als Despaux.

Op 26 juni 1945 schrijft Jean Puissant aan Georges Despaux om te vragen of die geen tekeningen wilde ter beschikking stellen om een boek te illustreren over zijn veertien maanden gevangenschap in Buchenwald:

'Beste vriend (...) Een uitgever heeft me gevraagd mijn herinneringen aan Buchenwald neer te schrijven. Ik heb dat gedaan, tegen mijn zin, en nu ben ik ermee klaar. Indien je je tekeningen hebt kunnen meebrengen uit Buchenwald, denk ik dat mijn boek er baat bij zou hebben. Wat denk je ervan? Zicht op een barak, van de buitenkant of van de binnenkant, van een wachttorens, van de ingangspoort... enkele van de scènes die je zo goed vertaald hebt in je tekeningen (ik denk aan de steengroeve of het rusten in de zon), enkele 'pittoreske' hoofden van Aziatische Russen... eender wat eigenlijk: het gaat om rechtstreekse documentatie. (...) Antwoord snel en met mijn beste groeten.'

Heeft Georges ooit geantwoord? Het boek van Puissant verscheen in 1945 ('*La colline sans oiseaux*'), zonder de tekeningen... een indringend verhaal van zijn wedervaren in Buchenwald.

Pater Léon Leloir (B)

De Belgische witte pater Léon Leloir (1907 - 29 september 1945) was een bekend figuur in het kamp. In Buchenwald stond hij in voor het (katholieke) zielenheil van medegevangenen. Hij publiceerde erover en er werden ook een aantal boeken over hem gepubliceerd. In een van zijn moraliserende en droefgeestige brieven (29 november 1967) schrijft Despaux aan Vanmolkot over Leloir:

'(...) Ik denk dikwijls aan pater Leloir, aan wie ik zoveel goede herinneringen heb. Hij was voor mij een groot mens, maar ik denk dat zijn ervaring in Buchenwald hem voor grote problemen heeft gesteld, vermits die ingoede man, doordrenkt van de katholieke doctrines van naastenliefde en vergevingsgezindheid, moest buigen voor de beulen en zich niet kunnen weerhouden heeft om te zeggen wat hij vond van de communisten, die hij niet kon vergeven en die hem ook niet vergeven hebben (...).'

In het kamp zaten vele communisten, die via de communistische internationale een groot deel van de interne organisatie in het kamp in handen hadden.

In de eerste pagina's van *Les paradoxes du retour* van Leloir staat een kopie van een foto van een beeldhouwwerk van Georges Despaux, met als onderschrift:

‘Deze Maagd Maria werd door een van de gedetineerden, Georges Despaux uit Bayonne, gehouwen in een steen uit de steengroeve van Buchenwald waar zovele van zijn kameraden omkwamen.’

Tekening van Georges Despaux, gemaakt in Buchenwald: 'het werk in de steengroeve'

Leloir maakt in dat boek ook gewag van twee personen die mee instonden voor het toedienen van de heilige communie in het kamp, waaronder dokter Dieudonné, die ook door Despaux geportretteerd werd in Buchenwald.

Maurice Dubois (alias Germain – Lucigny - B)

De Belg Maurice Dubois was acteur en schrijver. Hij werd samen met zijn vrouw aangehouden op 5 april 1943, anoniem verklikt omdat hij onderdak zou verleend hebben aan een Engelse parachutist. Dat kostte hem 26 maanden kampen. Hij werd samen met Despaux bevrijd in Buchenwald. De twee deelden dezelfde barak.

Na de oorlog bracht Dubois een bundel gedichten uit die hij naar alle waarschijnlijkheid (of toch gedeeltelijk) in Buchenwald maakte: Buchenwald.

Terre d'épouvante. Op de cover van dat boek staat een portrettekening van Dubois, gemaakt en ondertekend door Georges Despaux in Buchenwald. Die tekening zit niet bij de 180 die teruggevonden zijn. Een aantal van de gedichten handelt over barak 55, de barak van Dubois, Vanmolkot en vele anderen die door Despaux geportretteerd werden.

Bij de tekeningen van Despaux zat ook een gedicht over Despaux (biographie), geschreven in Buchenwald door Maurice Dubois op 8 februari 1945 (zie supra).

Henri Vanmolkot, son ami belge

In de jaren '60 verzeilde Despaux af en toe in Kortenaken, bij zijn vriend die na zijn studies plattelandsarts werd in het Vlaamse Hageland, een enkele keer zelfs voor enkele maanden. Hij was mensenschuw - wilde nooit mee op de foto - en werkte er dagenlang aan beeldhouwwerken en schilderijen.

Er blijven nog enkele aquarelschilderijen en tekeningen van over, vooral zichten van havens en straten uit zijn geliefde Béarn en Baskenland, een sepiatekening van de innemende pastoor van het nabijgelegen Kersbeek-Miskom, een monumentale houten koffer waarop hij op vraag van zijn vriend scènes en portretten van de legende van Tyl Uylenspiegel afbeeldde, en waarin de kinderen van zijn vriend verstoppertje speelden.

Door Georges Despaux gebeeldhouwde koffer met de legende van Tyl Uylenspiegel, gemaakt in de jaren '60 bij zijn vriend in België.

Ook hield hij de lijfspreuk van zijn vriend ('Als ic can') in een balk in diens woonkamer en Bruegheliaanse taferelen in steunbalken, kapte in opdracht een Leuvense studentenscène in steen, enzovoort.

Ook in Kortenaken vergat hij zijn grote passie niet: het patent op de heteluchtverwarming! Hij overtuigde zijn vriend - wiens kozijn zelfs zijn thesis als technisch ingenieur erover maakte - om in diens kelder een prototype te installeren met bijbehorend buizenstel en roosters die dwars doorheen de erboven gelegen keukenkasten gingen. Ze waren niet goed geïsoleerd en de brandweer moest er aan te pas komen. De vrouw des huizes was 'not amused'. Maar het devies van zijn vriend was 'touche pas à mon pote'...

Hij amuseerde de kinderen in de dagen met zijn goochel- en kaarttrucs, met muizen uit linnen servetten die te pas en te onpas door de lucht vlogen aan tafel...

Zijn vriend begon op het eind van zijn leven ook te schilderen en te beeldhouwen. Zijn meest sprekende werk is een houtsculptuur, op basis van een van de tekeningen die Despaux maakte in het kamp. Hij kon die niet afwerken omwille van zijn overlijden in januari 1969.

Flarden correspondentie

Terug in Frankrijk schreef Despaux af en toe (vijf brieven zijn bewaard gebleven, uit '66 tot '68) naar zijn vriend in België. Wanneer die hem verweet 'pamfletair' te schrijven, antwoordde Despaux met een van de weinige politieke referenties die teruggevonden werden:

'Politiek vervult me met afschuw, hartgrondig, evenveel als de politiciers. De laatste keer dat ik me er mee inliet bracht het me alleen het feit op dat ik jou en andere Vlamingen leerde kennen, die heel wat beter waren dan degenen die ik ervoor ontmoette.'

In al zijn miserie was hij dikwijls heel grappig in zijn brieven, zelfs poëtisch:

'Maar kom, de lente komt eraan en er zullen nog madeliefjes bloeien, een grote troost. Oké, het zijn wel niet mijn madeliefjes, maar die van de buurman aan de overkant van de straat...'

Of filosofisch:

'Waarom zou ik mijn bewaarengel beschuldigen een nietsnut te zijn - wat waarschijnlijk zo is - terwijl ik als enige geluk in deze wereld het feit heb dat ik niet bitter ben na alles wat ik meemaakte en nog zal moeten meemaken?'

Of vooruitziend:

'Al de verhalen die ik neerschrijf zijn slechts voor jou en mij, en misschien voor je kinderen, die er de zon zullen bij verzinnen om het levensplezier te begrijpen dat er uit voortvloeit.'

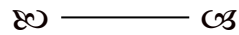
Of wrang:

'Als je wat kan doen met mijn lever, kom hem maar halen, 't is maar een woord, hij is de jouwe' (zijn vriend leed aan een leverziekte, waaraan hij een jaar later zou sterven)...

'Enige kinderen zijn gelukkig vermits ze alleen tegen zichzelf liegen, om schoonheid te vinden in eenvoudige dingen... later gaan ze naar school en leren dat liegen opbrengt, en 't is gedaan voor heel het leven... geen terugkeer meer mogelijk.'

'Ik denk dat ik binnenkort zal creperen. Ik zal zeker niet naar het paradijs gaan, want dat is gemaakt en uitgevonden voor de goeddenkende geconstipeerden... en ik heb altijd tegendraads gedacht. Ik weet niet welke verantwoordelijkheid me nog rest... ik heb zoveel pech gehad om geen enkel enthousiasme en kracht meer te voelen. Hoe kan ik in

die omstandigheden een eerlijk bilan opmaken? Is het mijn bedenkelijke fysieke toestand die me zwak en onhandig maakt, of is het een overblijfsel van de morele lessen die me in mijn jeugd opgesolferd werden en die me dikwijls niet toelieten te doen waar anderen me toe verplichtten, tot op het ridicule af of om de aandacht op me te trekken?’

Na het ontvangen van het overlijdensbericht van zijn vriend schreef hij een afscheidsbrief aan diens echtgenote:

‘Groot is mijn verdriet. Mijn enige vriend is niet meer. (...) mijn eenzaam bestaan wordt nu nog eenzamer (...).’

Georges Despaux stierf op 19 december 1969, in hetzelfde jaar als zijn Belgische vriend, in zijn geliefde geboortestad Salies de Béarn, met slechts een briefje van 500 oude franse francs op zak. Dat was alles wat hij bezat. Hij is begraven naast zijn favoriete oom Elie. Zijn familie bezorgde hem onlangs een nieuwe grafsteen.